

Голубовська І. В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Трагедія маленьких українців у збірці Євгена Гуцала

"Діти Чорнобиля" (до 80-річчя письменника)

14 січня 2017 року виповнилося 80 років Євгенові Пилиповичу Гуцалу. Самобутні книжки видатного письменника "Олень Август" (1965), "З горіха зерня" (1969), "Дениско" (1973), "Саййора" (1980), "Пролетіли коні" (1984), "Без дороги ходить дощ" (1992) назавжди ввійшли до золотого фонду вітчизняної дитячої літератури. Збірка оповідань "Діти Чорнобиля" побачила світ 1995-го року, ставши лебединою піснею Євгена Гуцала, бо, на превеликий жаль, автор передчасно пішов у вічність 4 липня 1995 року.

Мета статті – дослідити, за допомогою яких засобів Євген Гуцало осмислює згубний вплив чорнобильського вибуху на життя українських дітей. Предмет нашого аналізу – художні тексти, що складають збірку "Діти Чорнобиля" ("Скажений чорнобильський собака", "Чорнобильська дівчина Калина", "Плач у мороку ночі", "Рудня", "Зозуля", "Дитя від стронцію", "Різдвяне оповідання").

Характеризуючи письменницький набуток для юних читачів, Андрій Кравченко справедливо вважає, що "дитяча проза (точніше – книжки для дітей і батьків) Є. Гуцала прикметна особливим, по-гуцалівськи поетизованим зображенням стосунків між людьми" [4; 366]. Оповідання **"Скажений чорнобильський собака"** пройняте щирою любов'ю й милосердям. Назва твору є контрастною, адже епітет "скажений" зовсім не відповідає ані стану здоров'я, ані характеру доброї та чуйної Пальми. Однак для селян ця тварина навек "затаврована" страшним словом "чорнобильська", бо її кинули вмирати колишні господарі – переселенці із зони відчуження. Урятувавши собаку Пальму від неминучої загибелі, малий Гриць потоваришував із нею. Грицеві

односельці не розуміють цієї дружби, називаючи нещасну тварину сказеною і заразною. Дійсно, зовнішній вигляд Пальми далекий від ідеалу: в неї сліпеньке око, крива лапка. (На відміну від земляків, Грицько не помічає цих очевидних фізичних вад: для хлопця його чотирилапа подруга прекрасна). А найстрашнішим "злочином" сусіди вважають Пальмине бажання завести цуценят. Дід Кирило взагалі збирається власноруч потопити майбутніх щенят. Заради дружби юний герой ладен конфліктувати з усім світом, бо навіть добра мама попервах виступає на боці здорового глузду. "Скільки в Грицька вже було таких розмов з матір'ю! Після таких розмов-застережень, розмов-залякувань йому ще дужче кортіло до Пальми. Бігали по селу: куди собака – туди й він, куди він – туди й собака" [1; 4].

Ця невигадлива, на перший погляд, історія дружби спонукає читача задуматися над істинними цінностями людського існування. Оповідання сповнене якоїсь невичерпної життєвої сили, енергії, радості від кожної прожитої хвилини. Юний герой усім своїм єством відчуває неповторність людського буття; його світовідчуття близьке до тичининського кларнетизму: "Грицько вужем вислизає з хати надвір, а надворі – сонце в небі схоже на велетенський барабан, саме небо – наче синє море штормить у безмежній високості, на деревах бруньки бубнявлюють, шпак на яворі за хатою солодко щєбече – мало не захлинається від свого солодкого співу, білий півень з калиновим гребенем сурмить у дзвінку-предзвінку сурму. Весна!" [1; 4]. На думку Наталі Резніченко, головна письменниця пристрасть Гуцала – світ душі, яка лише починає усвідомлювати себе, дошукується відповідей на силу-силенну запитань, яка вглядається в цей загадковий світ, бачить його очима чистими й люблячими [6; 248].

В основу оповідання "**Чорнобильська дівчина Калина**" покладено зворушливу історію першого кохання. З надзвичайною делікатністю Євген Гуцало спромігся відтворити зародження високого почуття. За емоційним настроєм і проникливістю у відтворенні людських стосунків це глибоко ліричний твір. Юні герої Калина та Любомир розлучаються не через

непримиренні конфлікти між їх родинами; навпаки, Любомирова мати щиро співчуває бідолашній дівчинці: у Калини "кров порчена стала, а коли порчена кров, то й світ білий не милий, то й жити не хочеться" [1; 33].

Безперечно, промовисті імена героїв не випадкові. Обидва імені досить рідковживані, і це розуміють самі персонажі. Знайомлячись, діти виявляють великий подив: жоден-бо раніше такого імені й не чув. Абсолютно прозорою є етимологія слов'янського антропоніма Любомир – "той, хто любить світ". Це ім'я дуже пасує хлопчикові, для якого все, що його оточує, є невичерпним джерелом радості. Хлопчик щиро захоплюється й шумною грозою, і несподіваною появою лебедів, і зустріччю з лисицею, і весіллям, і несвоечасним каштановим цвітом.

Ім'я Калина – "скорочений варіант (без сумніву, під впливом загального слова калина) офіційного імені Калінікія" [5; 159]. Загальновідомо, що "калина – символ вогню, сонця; неперервності життя, роду українців; України, батьківщини; дівочої чистоти й краси; вічної любові, кохання, вірності; гармонії життя та природи; материнства; плодючості; символ нескореності та стійкості; українського козацтва; незрадливої світлої пам'яті; єдності нації; потягу до своїх традицій, звичаїв" [2; 326]. На такому рівні сприймання юна Калина є втіленням України, її трагічної долі. Але ми віримо, що наша батьківщина вистоїть, відродиться, і здорова Калина ще назбирає терпких ягід разом із Любомиром.

Віталіна Кизилова справедливо зазначає: "Апеляція до світу дитини у творчості письменника не випадкова: дитинство ж бо є першоосновою людського життя, завдяки вродженому інстинкту відчувати добро і зло, щирій наївності, емоційній простодушності й довірливості, умінні бачити звичайні речі як незвичайні руйнуються будь-які ідеологічні табу, відкривається можливість поглянути на нескінченний світ, вивищитися над буденною сірістю, моральною забрудненістю, увиразнивши при цьому контраст дитячого й дорослого світобачення і світосприйняття" [3].

Трагічне оповідання "**Рудня**" сповнене авторського болю за передчасну смерть хлопчика Савки-Савки. У пошуках пропалої собаки Вовка юний герой необачливо прямує на Рудню – велике місцеве болото, отруєне газом із недалекого заводу. Страшними провісниками неминучої біди стають моторошні картини конання знесилених тварин, яких хлопчик бачить в останні хвилини свого недовгого життя: ворони, коня, зайця. Сама загибель Савки показана з висоти польоту шуліки, котрий здивовано "приглядається до обріїв, до гаю, до польових доріг, до заводських труб, до болота. Бачить лежачого коня, бачить півживого зайця. А де оте чудне головате й рукате, що борсалось в болоті? Немає, зникло, болото блищить латками води" [1; 65].

А невблаганна трясовина, мов язичницька сила, вабить до себе нових жертв: на Рудню весело біжать дівчинка в білому платті й великий чорний пес... Акцентуючи на білому кольорі дитячої сукні й на чорному забарвленні собачої вовни, автор підкреслює не тільки чистоту й невинність дитячої душі, а й надзвичайну вразливість та крихкість людини перед темною стороною життя: "І ген унизу біжить дівчинка в білому, й чорний собака біжить за дівчинкою. Вони поминули сільську околицю, вони біжать вибалком на болото, на дівчинці розвівається біле плаття, собака мерехтить чорною вовною. Біжать так, наче знають, куди квапляться. А то зупиняються, граючись. Наче й зовсім не знаючи, куди квапляться. А то знову біжать – дівчинка в білому й чорний собака. Біжать на болото. На Рудню" [1; 65]. Лідія Ходанич-Повх зауважує: "Письменник не приховує від дитини темного боку життя. Смерть присутня, смерть всюдисуща, це тінь усього живого, світлого, рідного. Життя як червоне та чорне в узорах сорочки чи рушника" [3].

В оповіданні "**Дитя від стронцію**" порушується досить неоднозначна проблема. Молода вдова Ганна Михайлівна носить під серцем дитину від її дочасно загиблого чоловіка, пожежника з Чорнобильської АЕС. Звістка про майбутнього племінника дуже тішить Мар'яну, яка оточує невістку зворушливою турботою: ліпить для неї вареники, годує сметаною, приносить їжака. Школярка мріє, що син її братика виросте таким сильним та сміливим, як

і його батько. Звістка про переривання вагітності стає для дівчинки страшним ударом. Та переживши жахливий стрес, мужня героїня демонструє неймовірну силу характеру. У розв'язці твору Мар'яна, віддана пам'яті брата-ліквідатора, дає собі клятву: "Я сама колись народжу. Народжу такого хлопчика, як мій брат Василь. І ні в кого не проситиму. І він буде схожий на мого брата, бо і я ж схожа на Василя" [1; 92].

У книжці **"Діти Чорнобиля"** Євген Гуцало замислюється над катастрофічними наслідками фатальної атомної аварії для нашого народу. Виразно показуючи, як невідворотна біда понівечила життя й душі маленьких українців, прозаїк закликає всіма силами берегти й плекати дитячу чистоту, ніжність, відкритість, бо Чорнобиль увійшов у кожен дім, і всі ми його діти.

Список використаних джерел та літератури

1. Гуцало Є. Діти Чорнобиля / Є. Гуцало. – К. : Соняшник, 1995. – 104 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. Коцура, О. Потапенка, В. Куйбіди [5-е вид.]. – Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2015. – 912 с.
3. Євгенові Гуцалу – 80! // КЛЮЧ : Краща література юним читачам. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/448](http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/448)
4. Кравченко А. Євген Гуцало / А. Кравченко // Історія української літератури. ХХ ст. : у 2 кн. : навч. посібник / за ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1995. – Кн. 2. – С. 361–367.
5. Культура української мови : довідник / С. Єрмоленко, Н. Дзюбишина-Мельник, К. Ленець та ін. ; за ред. В. Русанівського. – К. : Либідь, 1990. – 304 с.
6. Резніченко Н. Дитяча психологія у творах Є. Гуцала / Н. Резніченко // Іноземна філологія. – 2007. – Вип. 119 (2). – С. 248–253.